

РОЗДІЛ І

ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ, ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

УДК 141.319.8

<http://orcid.org/0000-0002-9577-8282>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-КОГНІТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ (ТЕХНОЛОГІЇ МИСЛЕННЯ) ЯК НОВА ОПЦІЯ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

О.О. Дольська, доктор філософських наук, професор кафедри філософії,
Національний технічний університет Харківський політехнічний інститут

Автор обґрунтовує необхідність введення та використання інтелектуально-когнітивних технологій (технологій мислення) в наукових дослідженнях в якості нової опції, інструменту наукового аналізу. Як правило, нові уявлення про світ, про соціальний устрій, про нові концептуалізації сприйняття світу і його пізнання формуються на ґрунті нових за характером думок. Автор приводить фактичний матеріал, який засвідчує необхідність введення такої технології, звертаючись до першоджерел. Така опція має справу із міждисциплінарним каркасом знань при аналізі мислення, що дає нам можливість стверджувати її трансконтекстуальний характер. Спираючись на інтелектуально-когнітивні технології можливо роз'яснення фактів та їх наслідків, можливо й моделювання мислення. Звернення до них дає можливість усвідомити, чому, з яких причин, на ґрунті чого створюється особливий інтелектуальний продукт, який «формує» бачення і розуміння світу.

Ключові слова: інтелектуально-когнітивна технологія, раціональність, мислення, думка, ментальність.

Актуальність. В сучасних дослідженнях суспільства все частіше став з'являтися термін *інтелектуальні технології*. Вперше до нього звернувся Д. Белл у своїй широкій за масштабом роботі «Постіндустріальне суспільство», але використовує його як зрозумілий, не потребуючий пояснень. Не оминає його О. Тоффлер в своїх роботах, присвячених новому типу суспільства та людини. На його думку, нові технології не тільки припускають або вимагають вносити зміни в техніку, вони припускають нові рішення соціальних, філософських, навіть особистих проблем. Вони змінюють інтелектуальний характер суспільства, впливають на оточення людини, її світогляд. На зміну пролетаріату, що був додатком машини, приходить за О. Тоффлером, «когнітаріат», тобто інтелектуальний працівник, який володіє майстерністю та інформацією. На

відміну від індустріального виробництва, в якому головними були м'язи і машинна технологія, в розвинених галузях постіндустріального виробництва головними стають інформація, творчість і інтелектуальна технологія. Це так званий набір його духовних інструментів, що дозволяють кваліфіковано і ефективно працювати із складною різноманітною інформацією [1]. Тому джерелом і рушійною силою нововведень в суспільстві стають трансформація мислення людей, переозброєння їх свідомості, що тягне за собою звернення до інтелектуальне-когнітивних технологій.

Новизна: актуалізується звернення до інтелектуальне-когнітивних технологій як технологій мислення, аналізується їх характер та підґрунтя, дається визначення.

Мета статті: показати актуальність звернення до такого типу технологій як нової опції при характеристиці мислення, проаналізувати їхнє підґрунтя. Показати зв'язок між інтелектуальним, пізнавальним та ментальним в історії людства, стверджуючи, що така опція дає можливість мати справу з трансконтекстуальністю наукового дослідження.

Основна частина. Історія питання про технологію інтелектуального та пізнавального, мова йде про технологію мислення, має давні корені, але його широке обговорення починається в XX столітті й переходить в XXI. Звернення до термінів *культурні техніки*, *культурні технології* стали активно вживатися в XX столітті в філософській антропології, в соціальній філософії, в філософії освіти. Особливий інтерес в сучасній філософії викликав й термін *технології себе*. Паралельно лунали думки про зміни раціональності, підкреслюючи не стільки звернення до свідомості, скільки до мислення. Якщо бути більш конкретними, то можна привести в якості прикладу філософію історії думок М. Фуко [2].

Інтелектуальні технології – складна система, свого роду способи та методи збирання, обробки, зберігання, використання знань. Продукт такої системи оформлюється за рахунок образів, символів, асоціацій, які існують та функціонують за визначних умов. Їх сприйняття має бути пов'язане з тими

поняттями, які входять до знань та смислів системи або які формуються в ній. Без такого зв'язку слова залишаються лише словами. Людина ж у процесі мислення істотно спирається на чуттєво-інтелектуальні асоціації, пов'язані з цими словами, включає також і активну участь підсвідомих інтуїтивних процесів. Розвинені інтелектуальні системи «мають» здатність безпосередньо сприймати оточуючий світ, мають рефлексорний характер.

Якщо сучасна культура забарвлена змінами інтелектуального характеру, то звернення до інтелектуальне-когнітивних технологій виглядає досить логічним. Це підтверджується й тим, що в словниках ми знаходимо такі терміни, як *інтелектуальна еволюція, інтелектуальна система*. Російський науковець О.Л. Єрьомін, автор книги «Ноогенез та теорія інтелекту», фахівець з теорії інтелекту та ноогенезу, дає їх визначення. Наприклад, інтелектуальна система – сукупність взаємодіючих між собою відносно елементарних структур та процесів, які об'єднані в ціле виконанням функціями інтелекту (цілеспрямованого, опосередкованого та узагальненого пізнання, активного відображення об'єктивної реальності, логічного та творчого мислення, яке не зводиться до функції її компонентів) [3, с. 324].

Інший термін, який допоможе розібратися в нашій темі – *когнітивні технології*. В філософії К. Ясперса, яку він називає «розуміюча філософія», вже на початку XX ст. закладаються, на наш погляд, основи когнітивістики в її сучасному розумінні [4]. В сучасних словниках когнітивістика – міждисциплінарний підхід до наукового вивчення людського пізнання. У центрі уваги цієї науки – проблеми мислення, зору, процесів свідомості, мозку тощо. Термін був запропонований Крістофером Логнует-Хігінсом в 1973 р, в його роботі «Lighthill report», в якій він розглядав стан досліджень із штучного інтелекту. З одного боку, в когнітивістиці вирішуються питання про закони мислення і сприйняття, що визначають поведінку людини. Для вчених важливо зрозуміти, наприклад, як і з того чи іншого сприйняття народжується думка, як одна думка породжує іншу. Інший бік когнітивної проблематики – це проблема ідентифікації образів. Людський розум постійно

вирішує питання розпізнавання образів, яке перетинається із питанням мислення. Свідомість постійно виконує завдання ідентифікації, причому процес пошуку смислів проходить і на інтуїтивному рівні, підсвідомому. Адже саме сенс грає головну роль в мисленні і сприйнятті людини. Отже інтелектуальне-когнітивні технології дають можливість зрозуміти, як формуються та пізнаються образи, за рахунок чого зорганізується процес їхньої ідентифікації.

Виходячи з цього, інтелектуальне-когнітивні технології виконують функцію опції, інструменту, за допомогою якого йде перетворення інформації із зовнішнього світу на її конкретні смисли, завдяки чому свідомість створює образ того чи іншого предмету, вводяться концептуальні положення, присутні визначні символи, які свідчать про духовну складову якогось періоду життя думки тощо. Завдяки цим технологіям знання набувають смислове навантаження і сприяють створенню реальності на розумовому, емоційно-чуттєвому, без свідомому рівнях.

В переломні періоди розвитку людства все частіше лунають лозунги із зверненням до нового мислення, до критичного мислення, до нових технік мислення тощо. Інтелектуальне-когнітивні технології як технології мислення стають вкрай необхідним інструментом, опцією, яка дає можливість зрозуміти трансформації в здатності людини усвідомлювати світ, давати йому пояснення, формувати знання, наділяти його смисловими каркасами тощо. Спробуємо знайти підґрунтя цих технологій.

На наш погляд, підґрунтя такого феномену як інтелектуальне-когнітивні технології треба шукати на перетині багатьох складових, центральними серед яких є проблема раціональності з подальшим обговоренням теми інтелектуальних революцій людства, зростання зацікавленості питанням ментальності в її комплексній рефлексії, а також – явище дискурсу та актуалізація в сучасній філософії історії систем думок.

Якщо говорити про проблему раціональності, то ця тема давня, але у філософії сучасності вона не просто актуалізувалася, вона увірвалася з кінця

XIX століття і, можна сказати, немає сьогодні жодної області соціуму, яку не намагаються обґрунтувати, пояснити з погляду цього феномена. Раціональність символізує фундаментальну філософську проблему з'ясування значення «розумності» як предикації буття, дії, освіти й виховання. На перший план проблема раціональності була висунута, завдяки процесам переосмислення «класичної» проблеми обґрунтування знання і відмові від фундаменталізму – упевненості в тому, що всяке («справжнє») знання може і повинне знайти з часом абсолютно тверді і незмінні підстави. Існує величезна кількість літератури, присвяченій проблемі раціональності [5].

Сучасна філософська думка все більш схиляється до переконання в різноманітності форм раціональності, їх історичної обумовленості, викликану значною мірою особою мислителя і особливістю епохи. «Філософія наполягає на перегляді і розширенні меж “класичної” доктрини», – пише А.А. Новіков [6, с. 49]. І підкреслює наступне: «Зціплений рамками раціональності, що вузько розуміють, розум не тільки збитковий, але і небезпечний» [6, с. 49]. Французький філософ і методолог Р. Башляр запропонував програму захисту і оновлення раціоналістичних позицій, що одержала найменування «новий раціоналізм», який, на його думку, зростає на основі структури і еволюції духу. Позиція Р. Башляра полягає в зміні вектору руху розуміння раціональності, а саме – від епістемологічної позиції раціоналізму до досвіду, що одержує у нього назву «прикладний» раціоналізм [7, с. 163]. Тема стала актуальною й для сучасної української філософії: Л. Богата, Л. Горбунова, І. Добронравова, Л. Киященко, О. Князева, М. Култаєва, В. Лук'янець та ін. [8].

Прикладом такої трансформації може стати раціональність, що сформувалась в період переходу від Середньовіччя і Відродження до епохи Нового часу і яка сприяла становленню новим технологіям мислення. Особливу роль в цих змінах відігравав процес, який отримав ім'я «Наукової Революції». З'явилося щось нове, чого не було раніш в історії, в культурі, що не могло не віддзеркалитися у раціональності. Сталося становлення нової

епохи, епохи Нового часу. Ми називаємо її сучасністю, епохою Modernity. З'являються нові цінності, нові моделі організації соціуму, нові форми пізнання тощо. Наука як певний тип раціонального знання стає домінантою як культурного, так і пізнавального характеру. В цей час сформувався новий ідеал науки, було закладено основи сучасного характеру розвитку техніки, був оформлений механістичний образ світу. Наукова революція змінювала уявлення про світ, глибинна структура якого вражала своєю могутністю. М. Гайдеггер побачив в науковій революції супутницю змін в епістемологічних установках, бо основне питання «що є суще» стало уступати місце питанню про метод та пошук шляхів, які ведуть до істинного знання [9].

Історичний процес цього періоду філософія починає розглядати й аналізувати з нових позицій: змінюється культурний простір мислення людини. На це вплинули метафізичні, антропологічні, теологічні фактори. Прикладом може стати всім відома творчість французького історика О. Койре (1892–1964), який характеризував Наукову революцію Нового часу у площині нових технологій мислення, а саме в контексті інтелектуальної революції людства [10]. Другим прикладом може стати роздуми К. Ясперса про характер мислення людства у різні періоди його існування. Він характеризував інтелектуальні ступені розвитку людства і окреслював хронологічні періоди цих переходів. Більш того, його цікавили феномени мислення, думки та техніки мислення [11]. Фундаментальними в цьому процесі стали також розвідки Е. Гуссерля та його феноменологічний метод. Традиція роздумів над особливостями розвитку мислення перейшла й до представників постмодерну: Ю. Габермас, К.-О. Апель, Ф. Гваттарі, Ж. Дельоз та ін. Звернення до проблем інтелектуального розвитку було характерним в ХХ ст. й для радянської філософії: С. Аверінцев, М.Ю. Петров, М. Мамардашвілі, Г.П. Щедровицький та ін. Список тих, хто розвиває ідеї інтелектуальних революцій, можна було б продовжувати [12].

Інтелектуально-когнітивна технологія зростає на ґрунті онтологічного, бо її смислові навантаження формуються пліч-о-пліч із онтологічним виміром

людини, а останній репрезентується в тому числі й ментальністю. Ментальність як онтологічна система знаходиться між інтелектом та чуттєвістю. В науці термін має відношення до розуму в його функціональних та змістовних аспектах. Ментальність визначається і як образ мислення, і як загальна духовна складова, як спосіб поведінки людини або групи. Це ми знаходимо у філософських розвідках представників шкіл «Анналів», «Нових Анналів», М. Пруста, К. Леві-Брюля, К. Юма, Й. Хейзінгі, Ж.-П. Вернана та ін. Ментальність впливає на навички сприйняття оточуючого світу, на алгоритми мислення, схеми думок, образи та концептуальне бачення світу. Ментальність дає свої культурні опції, що буде мати місце й відлуння в інтелектуальне-когнітивних технологіях людини. Саме культурологи, які вивчали особливості ментального прояву, виокремлювали різні типи мислення (Франц Боас, Л. Леві-Брюль, К. Леві-Строс, Поль Роден, Г. Буркхардт, В. Бейліс, Л. Гофф, О. Гуревич та ін.).

Ментальність характеризує специфічні рівні індивідуальної та колективної свідомості, в такому сенсі, ментальність є особливим типом мислення. Тому вивчення ментальності відштовхується від аналізу адаптаційних механізмів збереження інформації. Тут має вплив сприйняття світу на глибинах безсвідомого, тому колективне безсвідоме може виступати в якості детермінації цього феномену.

З антропологічним поворотом в філософії XX століття було розставлено не тільки наголоси на онтологічних ресурсах ментальної самоорганізації. Було підкреслено, що ментальність не тільки пов'язана із категоріями науковчення (свідомість, діяльність, інтелект), але й із пізнавальним досвідом. М. Шелер, Х. Плеснер, А. Гелен розкрили її цілісність, а Е. Левінас вказав на специфіку цієї цілісності: в пізнанні людина актуалізує себе в усвідомленні і рефлексивності [13].

Отже, ментальність дозволяє поєднувати мислення, форми свідомості, різноманітні культурні техніки, безсвідоме, що дає можливість говорити про

особливі духовні та душевні склади спільноти і головне – особливу мову епохи тощо.

Наступним підґрунтям інтелектуальне-когнітивних технологій є філософія дискурсу. Тема дискурсу ввійшла завдяки М. Фуко, який критикує традиційну західну раціональність, що поєднує та наближає його до деконструктивістів. М. Фуко протиставляє традиційному історичному опису зовсім інший метод, але і не йде за структуралізмом. Його праці можна назвати як такі, що належать «інтелектуальній історії». В перший період свого творчого шляху він вводить термін *епістема*, який витлумачується як інтелектуальна проекція структури ментальності відповідної епохи та її культури, як детермінуюча структура, яка визначає мислення, дії, які притаманні тій чи іншій епосі. Але в подальшому в роботі «Археологія знання» (1969) поруч з терміном *ментальність* з'являється, а потім досить активно залучається до наукової термінології термін *дискурс*. Він розуміє його як практику, яка функціонує в гранично десуб'єктивованій площині, тим самим він перекладає наголос з психологічного і зосереджується на практичному. Але все ж таки як і за допомогою терміну *ментальність*, так і терміну *дискурс* ми бачимо спробу пояснити тотальність концептів «дух», «індивід», «свідомість», «інтелектуальність».

Спочатку він шукає те, що називає «археологією гуманітарних наук». Цікавими будуть для нас біографічні данні, які допоможуть нам в обґрунтуванні необхідності звертатися до *інтелектуальне-когнітивних технологій*. Його роботі у престижному французькому вищому закладі передував конкурс на посаду завідувача кафедри, бо конкурс в Колеж де Франс припускав відкриття нової кафедри, яку мав очолити претендент. В результаті в 1969 році було вирішено перетворити кафедру «Історія філософської думки», яку очолював свого часу Ж. Іпполіт, в кафедру «Історія систем думки». Претендент на посаду вже повинен був мати і програму її роботи, і назву, й основні ідеї розвитку. Що ж пропонував метр французької філософії?

М. Фуко по-новому починає відноситися до розуміння та дослідження

історії, що до речі викликало негативну реакцію з боку деяких відомих його співвітчизників. Наприклад, відмова від традиційного опису історії викликало негативну реакцію з боку Ж.-П. Сартра: «Фуко являє нам свою геологію: він показує серію послідовних шарів, що утворюють наш ґрунт. Кожен з цих шарів визначає умови можливості деякого типу думки, який домінував протягом відповідного періоду. Але Фуко не говорить нам може самого цікавого: ні того, яким чином кожна думка конструюється, виходячи з цих умов, ні того, яким чином люди переходять від однієї думки до іншої. Для цього він повинен був ввести *праксіс* і, стало бути, – історію, а це якраз і є те, що він відкидає» [14, с. 350]. Це була жорстка критика з боку Ж.-П. Сартра.

На такі звинувачення М. Фуко відреагував в одному із своїх інтерв'ю: «Насправді такі люди, як Марк Блок і Люсьєн Февр, англійські історики та інші давно вже поклали край цьому міфу історії. Вони практикують історію зовсім іншим способом» [14, с. 351]. Такий виступ спровокував деяких критиків віднести творчість М. Фуко до структуралізму, але сам М. Фуко заперечив такі висновки. [14, с. 342]. А ми констатуємо, що справа була більш масштабнішою, бо пошуки М. Фуко ґрунтувались навколо проблеми суб'єкта пізнання і проти теорії суб'єкта метафізичного ґатунку. В лекціях на початку 70-х років М. Фуко виділяє рівень дискурсивних практик, який вимагає особливих методів роботи дослідника, свого роду «археологічного» аналізу. Аналіз цих практик та їх трансформацій, пише Фуко, «відсилає до якогось суб'єкта пізнання (історичного або трансцендентального), який би їх винаходив одну за одною або обґрунтовував на деякому початковому рівні», і не «до глобальної зміни ментальності, колективної установки або ж умонастрою» [14, с. 345-346]. Питання суб'єкта пізнання перетинається із питанням про історичність істини, розуму і раціональності. На його думку, – це одне із центральних питань філософії. Інтерв'ю 1982 року, де він, пов'язуючи свій шлях філософа з питанням про можливість історії раціональності [15, с. 347], дає можливість зрозуміти: Фуко розрізняв різні форми раціональності, прив'язуючи їх до певного напрямку в філософії. На наш

погляд, такими прикладами можуть бути раціональність марксизму, феноменології, кордоцентризму тощо.

М. Фуко виступає проти філософії суб'єкта, ставлячи під сумнів її актуальність в сьогоденні. Треба сказати, що проблематизація теорії суб'єкта вже була присутня у роздумах Ніцше, Батая, Бланшо, Башляра, Кангілема, а це так притягувало французького філософа [16, с. 47-97]. Це був суб'єкт, що конститує, суб'єкт-дарувальник сенсу, що аж ніяк не влаштовувало М. Фуко. На питання про те, а хто ж продукує систему? М. Фуко відповідав: «Я – підірвано, відбувається відкриття якогось «є» [17, с. 514-515]. В центрі уваги виявляється анонімна думка, знання без суб'єкта, теоретично без ідентифікованої суб'єктивності [17]. Тому для нього характерною є наступна маніфестація дискурсу: «Я не хочу шукати – під дискурсом – чому ж є думка людей, але намагаюся взяти дискурс в його явленому існуванні як деяку практику, яка підпорядковується правилам: правилам освіти, існування і співіснування, підпорядковується системам функціонування і т. ін. І саме цю практику в її щільності та майже матеріальності, я й описую» [17, с. 772].

Відмовившись від викладання історії в традиційних контекстах, він звертається до таких термінів, як *мистецтво існування*, яке він називає *раціональними техніками* [18, с. 274] або *техніками себе* [18, с. 280]. У вступі до другого тому «Історії сексуальності» він звертається й до терміну *технології себе* [18, с. 281]. Слід також зауважити, що в першому варіанті «Вступу» він «формулює нове і несподіване розуміння відносин між досвідом, практикою і дією, з одного боку, і думкою, або Історією думки, – з іншого» [14, с. 378]. Думку не слід шукати лише в теоретичних формулюваннях, будь то філософія або наука; вона може і повинна аналізуватися у «всіх способах говорити, робити, вести себе, де індивід виявляє себе в якості суб'єкта пізнання, як етичного суб'єкта чи юридичного, як суб'єкта, що усвідомлює себе та інших» [14, с. 379]. Отже, дискурс як «складна і диференційована практика, що підкорюється доступним аналізу правилам і

трансформаціям» стає наступним компонентом інтелектуальне-когнітивних технологій [14, с. 340].

Ми ж із свого боку приходим до висновку, звернення до опції інтелектуальне-когнітивних технологій стає виправданим в умовах різких інтелектуальних змін. Вони можуть виступати інструментом в дослідженні інтелектуальних та пізнавальних процесів, при аналізі мислення, думок тощо. Їх підґрунтям виступають синтез філософії інтелектуальних революцій, ментальності, філософії дискурсу. Вони формують інтелігібельну генезу явищ, термінів, нормування тощо, кінцевим продуктом чого стають смисли думок людей та їх характер мислення. Провідним у будь-якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. Передбачувані та кінцеві продукти інтелектуальне-когнітивних технологій є незвичайні і в той же час повсякденні продукти – особливий характер рефлексії, що тягне за собою унаочнення стилю, техніки мислення людини, образів, смислів.

Висновки. Зміни в інтелектуальному зрізі пізнання, сприйняття світу завжди мають два рівня. Є зовнішній, який дає можливість усвідомити теоретичні положення, способи аргументації тощо. Але є і глибший рівень – він прив'язаний до інтелектуального зрізу, духовного, яке виражається у виробленні інтелектуальне-когнітивного каркасу знань, що обов'язково буде прямо або побічно торкатися появи нової онтології світу, фізичного, матеріального, перш за все, і духовного. Це приводить до появи зовсім нового продукту інтелектуального характеру. Сьогодні є необхідність вести мову про інтелектуальне-когнітивні технології мислення як нової опції наукового дослідження мислення. Можна сказати, що думки, мислення, його характер є історично похідними від інтелектуальне-когнітивних технологій.

Їх формування ґрунтується на історично змінних типах раціональності, що підкреслює не статичне трактування технологій мислення, а їхню трансформаційну ознаку. Такі зміни найчастіше пов'язані із революціями інтелекту. Це перша позиція для розуміння інтелектуальне-когнітивних

технологій. Другою позицією, потужним підґрунтям інтелектуально-когнітивних технологій, є ментальність. Творчість будь-кого з філософів або науковців знаходиться під впливом ментальних образів, установок, асоціацій своєї епохи. Нарешті ще один чинник в якості підґрунтя – філософія дискурсу або історії думок.

Така опція має справу із міждисциплінарним каркасом знань при аналізі мислення, що дає нам можливість стверджувати її трансконтекстуальний характер. Спираючись на інтелектуально-когнітивні технології можливо роз'яснення фактів та їх наслідків, можливо й моделювання мислення. Звернення до них дає можливість усвідомити, чому, з яких причин, на ґрунті чого створюється особливий інтелектуальний продукт, який «формує» бачення і розуміння світу.

Література

1. Тоффлер Э. Революционное богатство / Э. Тоффлер, Х. Тоффлер. – М. : Изд-во АСТ : АСТ МОСКВА : ПРОФИЗДАТ, 2008. – 569 с.
2. Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. [работы разных лет. пер. с фр.] / М. Фуко. – М. : Касталь, 1996. – с. 448 с.
3. Еремин А. Л. Ноогенез и теория интеллекта / А.Л. Еремин. – Краснодар : «Советская Кубань», 2005. – 356 с.
4. Jaspers K. Psychologie der Weltanschauungen / K. Jaspers. – Muenchen, 1991. – 454 s.
5. Дольская О.А. Трансформации рациональности в современном образовании / О.А. Дольская. – Харьков, НТУ «ХПИ», 2013. – 386с.
6. Новиков А. А. Рациональность в ее истоках и утратах / А. А. Новиков // Вопросы философии. 1995. – № 5. – С. 48-59.
7. Башляр Г. Новый рационализм / Г. Башляр ; [пер. с фр. предисл. и общ. ред. А.Ф. Зотова]. – М. : Прогресс, 1987. – 376 с.
8. Dolska O. The problem of understanding the rationality and the Reason in modern education / O. Dolska // Філософія освіти, 2013. – №1. – С. 14-19.
9. Хайдеггер М. Время и бытие : Статьи и выступления. / М. Хайдеггер. [Пер. с нем]. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
10. Койре А. Очерки истории философской мысли. О влиянии философских концепций на развитие научных теорий / А. Койре ; [пер. с фр.]. – М. : «Прогресс», 1985. – 140 с.
11. Ясперс К. Техніки мислення / К. Ясперс // Філософська думка. – 2005. – № 2. – С. 95 – 103.
12. Дольская О. А. От интеллектуальных революций к техникам мышления: на пути к новой парадигме образования / О. А. Дольская // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, IV (14), 1. : 89, 2016. – P. 54–59.
13. Левинас Э. Избранное. Тотальность и бесконечное / Э. Левинас. – Санкт-Петербург : Университетская книга, 2000. – 416 с.
14. Табачникова С. В. Комментарии / С. В. Табачникова // Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности ; [работы разных лет. пер. с фр.]. – М. : Касталь, 1996. – С. 327-395.

15. Foucault M. Structuralism and Post-Structuralism / M. Foucault. // «Structuralisme et poststructuralisme»; entretien avec G. Raulet, Telos, vol. XVI, pp. 195-211.
16. Фуко М. Порядок дискурса / М. Фуко // Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности; [работы разных лет. пер. с фр.]. – М. : Касталь, 1996. – С. 47-97.
17. Foucault M. Dits et Ecrits, 1954-1975 (sous la direction de D. Defert et F. Ewald). / M. Foucault. – Т. 1. – Paris : Gallimard, 1994. – p.1700.
18. Фуко М. Использование удовольствий. Введение / М. Фуко // Фуко М. Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности; [работы разных лет. пер. с фр.]. – М. : Касталь, 1996. – С. 269-307.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-КОГНИТИВНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ (ТЕХНОЛОГИИ МЫШЛЕНИЯ) КАК НОВАЯ ОПЦИЯ НАУЧНОГО АНАЛИЗА

О.А. Дольская

Автор обосновывает необходимость введения и использования интеллектуально-когнитивных технологий (технологий мышления) в научных исследованиях в качестве новой опции, инструмента научного анализа. Как правило, новые представления о мире, о социальном устройстве, о новом концептуальном восприятии мира и его познания формируются на почве новых по характеру мыслей. Автор приводит фактический материал, подтверждающий необходимость введения такой технологии, обращаясь к первоисточникам. Такая опция имеет дело с междисциплинарным каркасом знаний при анализе мышления и позволяет заявить о ее трансконтекстуальном характере. Опираясь на интеллектуально-когнитивные технологии возможны разъяснения фактов и их последствий, моделирование мышления. Обращение к ним дает возможность понять, почему, по каким причинам, на почве чего создается особый интеллектуальный продукт – наши мысли и смыслы, который «формирует» видение и понимание мира.

Ключевые слова: интеллектуально-когнитивная технология, рациональность, мышление, мысль, смысл.

INTELLECTUAL-COGNITIVE TECHNOLOGIES (TECHNOLOGY OF THINKING) AS A NEW OPTION FOR SCIENTIFIC ANALYSIS

O. Dolska

The author justifies the need to introduce and use intellectual cognitive technologies (thinking technologies) in scientific research as a new option, as a tool for scientific analysis. As a rule, new ideas about the world, about the social structure, about new conceptualizations of the perception of the world and its cognition are formed on the basis of new ideas in nature. The author gives factual material that testifies to the necessity of introducing such a technology, referring to the original sources A. Koiré, K. Jaspers, M. Foucault and others. The relationship between the intellectual, cognitive and mental in the history of mankind is shown. Changes in the theoretical section of cognition, perception of the world always have two cuts or a level. There is an external one, which makes it possible to understand theoretical positions, ways of argumentation and the like. But there is a deeper level – it is tied to the intellectual slice, to the spiritual, which is expressed in the development of a new intellectual-cognitive framework of knowledge. It will directly or indirectly touch upon the appearance of a new ontology of the world, its physical, material, above all, justification. This leads to the emergence of a completely new product of an intellectual nature – a new way of thinking.

Such an option deals with the interdisciplinary framework of knowledge in the analysis of thinking, which gives us the opportunity to assert its transcontextual character. Relying on intellectual-cognitive technologies, it is possible to explain facts and their consequences, perhaps modeling thinking. An appeal to them makes it possible to understand why, for what reasons, on

the basis of which a special intellectual product is created that "forms" the vision and understanding of the world.

Their formation is based on historically varied types of rationality, which emphasizes not the static interpretation of thinking technologies. Such changes are most often associated with the revolutions of intellect. This is the first position to understand intellectual-cognitive technologies. The second position, a powerful foundation for intellectual cognitive technologies, is the mentality. The creativity of any of the philosophers or scholars is influenced by the mental images, attitudes, associations of his era. Finally, another factor as the basis is the philosophy of discourse or the history of thought. The proposed option provides an opportunity to deal with the transcontextuality of scientific research.

Relying on intellectual-cognitive technologies, it is possible to explain facts and their consequences, perhaps modeling thinking. An appeal to them makes it possible to understand why, for what reasons, on the grounds of which a special intellectual product is created that «forms» the vision and understanding of the world.

Keywords: intellectual-cognitive technology, rationality, thinking, thought.